

עבד אל רחמן עזאם דוחה הצעות פשרה עם ציונים (ספטמבר 1947)

David Horowitz, *State in the Making*, New York: Alfred Knopf, 1953, pp. 233-235.

עזאם פאשה (משמאל) עומד לצידו של המופתי חאג' אמין אל-חוסייני (במרכז) בקהיר. (צילום: ברשות הציבור, מצרים)

בשנות ה-30 של המאה העשרים ניסו מנהיגים ציונים להיפגש עם ערבים בארץ-ישראל במטרה לקיים דו-שיח על צמצום הפערים בין המטרות הלאומיות של שתי הקהילות. ראש הסוכנות היהודית, דוד בן-גוריון שוחח מספר פעמים עם בני משפחת נשאשיבי מירושלים, וכן עם עאוני עבד אל רחמן, מנהיג פלסטיני קנאי ובשנות ה-40 גם עם מוסא אל-עלמי. מיד לאחר פרסום הדו"ח של הוועדה המיוחדת של האו"ם לענייני ארץ-ישראל באוגוסט 1947, שהמליץ על הקמתן של מדינה יהודית וערבית בתחומי ארץ-ישראל; השמת ירושלים תחת שלטון בינלאומי; ויצירת איחוד כלכלי בין שתי המדינות, המשיכו מנהיגים ציונים לקיים דו-שיח עם מנהיגים ערבים במדינות השכנות. הם ניהלו שיחות עם האמיר עבדאללה מעבר – הירדן, עם מנהיגים שונים בסוריה ובספטמבר 1947 עם המנהיג הלאומי המצרי, עבד אל רחמן עזאם, שנודע בכינויו עזאם פאשה, שכיהן כמזכיר הכללי הראשון של הליגה הערבית בין השנים 1945 – 1952.

שלושה נציגים מן הסוכנות היהודית, אוברי (אבא) אבן, ג'ון קמחי ודוד הורוביץ נפגשו עם עזאם פאשה. הפגישה התקיימה ב-16 בספטמבר, 1947 באוקספורד, אנגליה. הדיווח של הורוביץ על הפגישה מצביע על התנגדותו המוחלטת של עזאם פאשה להקמת מדינה יהודית, על תמיכתו באלים כממצי היחיד להתנגד לכך והנחתו, שייתכן שהערבים יאבדו את שליטתם על פלסטין.

מאמצייהם של המנהיגים הציונים לקיים דיאלוגים חיוניים עם מנהיגים ערבים בארץ ישראל, או בליגה הערבית הסתיימו בלא הצלחה, הן במהותם והן בגלל המפגשים הקצרים והחסופים. התנגדותו העקרונית של עזאם פאשה לרעיון הציוני מובאת להלן בתיאורו של הורוביץ על הפגישה.

קן סטיין, מאי 2011

הפגישה עם עזאם פאשה

בוקר אחד, באופן בלתי-צפוי, התקשר ג'ון קמחי ואמר שישנה אפשרות לארגן ראיון עם עבד אל רחמן עזאם פאשה, מנהיג ערבי והמזכיר הכללי של הליגה הערבית. אני הסכמתי מיד והפגישה נקבעה ליום שלמחרת בשעה 5 אחר-הצהריים.

אוברי, קמחי ואני נסענו למלון סבוי בלונדון, מקום שהותו של עזאם פאשה. זמן קצר לאחר מכן הסבנו יחדיו עם אדם שחום-עור, בעל פנים דקות ומוארכות ועם עיניים שחורות וחודרות, שקידם את פנינו באדיבות רבה. אני פתחתי את השיחה. לאחר שהבעתי את דעתי על דו"ח האו"ם התחלתי לנתח את המצב: "היהודים הם עובדה קיימת במזרח-התיכון. במוקדם, או במאוחר, הערבים יהיו מוכרחים להשלים עם עובדה זו ולקבלה. אתם, הערבים אינכם יכולים למחוק, או לחסל יותר מחצי מליון בני-אדם. אנו, מצידנו שואפים במלוא הכנות להגיע להסדר עם הערבים ואנו אף מוכנים להקריב רבות למטרה זו. "הסכם מעין זה יושג במרוצת נזמן, על כן מדוע שנתעמת, נילחם ונקיז דם לפני שנגיע בסופו של דבר להסכם?"

אין בינינו הבדלים מהותיים ובסיסיים ומהמורות שלא ניתן להתגבר עליהם בדרך להשגת הסכם כלשהו. אין אנו שואפים להתרחב, לכבוש, או לשלוט על אחרים. אנו מעוניינים להיות חלק בלתי-נפרד מהמרקם של המזרח-התיכון כך שנוכל ליהנות מן ההישגים שנפיק במשותף.

"אנו מודעים לכך שזהו אינטרס חיוני עבורנו. אני מבין שאינך מעוניין להיות תלוי בהבטחות וברגשות נשגבות. בהתאם לכך, אנו מוכנים להציג תכנית מעשית לתיאום האינטרסים שלנו ושלכם ולהשיג שלום אמיתי בין שני העמים.

"לתכנית ישנם שלושה חלקים:

ראשית, פוליטית: הסדר עם הליגה הערבית שיהיה מבוסס על מערכת מוגדרת של זכויות ומחויבויות.

שנית, יצירת בטחון שמטרתו לבטל את חששותיך הבלתי-מבוססים, כאילו יש לנו שאיפות של התפשטות [טריטוריאלית]. עם זאת, נמשיך להצהיר שמטרתנו הבלבדית היא לקלוט מאות אלפים מבני-עמנו במסגרת הגבולות שנקבעו לנו שבהם נפריח את השממה למרות התנגדות בינלאומית. אנו מוכנים לתת לך ערבויות מוחשיות שלנו, כמו גם כאלה מטעם האו"ם.

"ולבסוף, בתכנית תהיה התייחסות לנושא הכלכלי שבו יפורטו האמצעים לפיתוח משותף של המזרח-התיכון, במטרה להיטיב עם ההמונים הערבים ולתרום לפריחתם הכלכלית."

עזאם פאשה: "העולם הערבי אינו נתון כיום באווירה של פשרה. נראה, מר

הורוביץ, שהתכנית שלך היא רצינואלית והגיונית. אבל גורלך של אומות אינו תלוי בהגיון רצינואלי. אומות אינן מוותרות: הן נלחמות. אתה לא תשיג דבר בדרכי שלום, או פשרות. ייתכן שתוכל להשיג דבר-מה, אולם אך ורק בכוח הנשק. אנו נעשה מאמץ להביס אתכם. איני בטוח שנצליח, אבל ננסה. הצלחנו לגרש את הצלבנים, אך מאידך הפסדנו את ספרד ופרס. אולם, עתה כבר מאוחר לדבר על פתרונות של שלום."

אוברי אבן: "דו"ח האו"ם מדבר על אפשרות של השגת פשרה סבירה. מדוע שלא ננסה להשיג פשרה ברוח הדברים שנאמרו בדו"ח. ההצעה שלנו היא רק טיוטה ואנו נקבל בברכה הצעה נגדית מן הצד שלך."

עזאם פאשה: כל הסכם שיושג יהיה מבוסס על התנאים שלנו. העולם הערבי רואה בכם פולשים והוא ערוך להלחם בכם. עימות האינטרסים בין אומות, ברוב המקרים, אינו ניתן לשינוי באמצעות הסדרים, אלא בעימות מזוין.

הורוביץ: האם אתה מאמין בכוח הנשק בלבד? אתה חושב שלא הושגה כל התקדמות ביישוב סכסוכים בין עמים שונים?

אבא אבן, ששירת מאוחר יותר כחבר כנסת וכשר החוץ של מדינת ישראל היה נוכח בפגישה עם עזאם. (צילום: ברשות הציבור, ישראל)

עזאם פאשה: טבעם של עמים הוא לשאוף להתרחב ולהלחם עבור מה שהם מעריכים כחיוני. ייתכן שאיני מייצג במלוא מובנה של מלה את הרוח החדשה שנושבת בקרב עמי. בני הצעיר ששואף להלחם, מייצג זאת ללא ספק, טוב יותר ממני. אין הוא מאמין בנו יותר, בדור הוותיק. כשהוא שב מן אחת מהפגנות היותר אלימות של הסטודנטים נגד הבריטים, אמרתי לו שהבריטים ייצאו ממצרים גם ללא הפגנות כאלה. הוא השיב בפליאה:

"אבל, אבא, האם אתה פרו-בריטי?"

"הכוחות שמניעים את אנשינו אינם ניתנים לשליטתנו. זהו כוח אובייקטיבי. ייתכן שבעבר ניתן היה להשיג הסכם, אם היתה תמיכה מלמטה. אבל הדבר אינו אפשרי עוד. אתה מדבר על המזרח-התיכון. אנו לא מכירים בקונצפציה כזאת. אנו חושבים רק במושג של העולם הערבי. לאומיות היא הכוח החזק יותר מכל דבר אחר המניע אותנו. אין אנו זקוקים לעזרתכם בפיתוח כלכלי.

יש לנו רק מבחן אחד, וזה מבחן הכוח שלנו. אם הייתי מנהיג ציוני, הייתי אולי מתנהג כמותכם. לכם אין אלטרנטיבה. בכל מקרה, הבעיות היום ניתנות לפתרון רק בכוח הנשק."

עוצמת הביטוי של עזאם פאשה והפנאטיות שלו הרשימו אותנו מאוד.

יש בראיית העולם שלו משהו מן התיאוריה הגזעית. התמונה הריאליסטית

שצויר הייתה פטליסטית – מעין כוחות מסומאים הפורצים ללא השגחה ונערמים ללא

דוד הורוביץ משחזר את פגישתו עם עזאם פאשה, לפני פרסום הדו"ח על תכנית החלוקה ב-1947. (צילום: עיתונות יהודית גלובלית.)

בקרה על בימת ההיסטוריה.

בהמשך שיחתנו עזאם הצהיר על מחויבותו לעקרונות הדמוקרטיה. היה בזה משהו מן האמת, אך האמונות הקיצוניות שלו גבלו עם ראיית-עולם פשיסטית. ההערצה שלו לכוח ולאלימות ניכרו בכל דבריו והיא נראתה בעינינו מוזרה ודוחה כאחת. ההתייחסות שלו לכל נסיון של פשרה, או להשגת שלום, כאל אשליה תמימה הותירה אותנו ללא פתח לתקווה.

למרות האווירה הנעימה והלבבית חשנו את מלוא המשמעות ההיסטורית במפגש הדרמטי הזה. בסיומו, התאדו כל הסיכויים לגשר על הפערים; האשליה כי ניתן יהיה להשיג הבנות ופתרון של שלום, התנפצה לחלוטין. עזבנו את המלון וחצינו את רחוב סטרנד בתחושה של דיכאון. עזאם הצליח להותיר עלינו את רישומו וחלק מהשקפת עולמו. ראינו כיצד, מול עינינו, מגיח כוח עצום אשר דוחף אותנו אל פיתחה של מלחמה עקובה מדם, שאת תוצאותיה אף לא אחד מאתנו יכול היה לצפות מראש.